

NYULÁSZINÉ DR. STRAUB ÉVA

## 115 éves a Turul

Egy szakfolyóirat rövid története

A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság szakfolyóirata 1883-ban indult mint a történettudomány segédtudományainak publikációs fóruma. A Társaság és a folyóirat egyszerre született. A báró Radvánszky Béla vezetésével indult mozgalom a század utolsó harmadában kialakult tudományos igényű forrásközlés és történelmi feldolgozómunka hatására egy olyan társaság alapítására, melynek célja a történelem társtudományainak támogatása volt.

A gyors és hatékony szervezőmunka eredményeként kidolgozott egyleti alapszabályt 59.869. szám alatt, 1882. november 5-én a Belügyminisztérium jóváhagyta, illetve megerősítette. A Társaság alakuló közgyűlését 1883. február 25-én tartották: megválasztották a Társaság választmányát, tisztségviselőit és a folyóirat két szerkesztőjét, Nyáry Albertet és Fejérpataky Lászlót.<sup>1</sup>

A közgyűlés zárt ülése bizottságot nevezett ki a Társaság ügyrendjének és címerének, továbbá a folyóirat tartalmának meghatározására. A rendkívül szűkszavú jegyzőkönyvnel többet tudunk meg a Turul első számában megjelent közleményből. E szerint az új tudományos társaság „a történelemnek eddig elhanyagolt társtudományait, úgymint a heraldikát, diplomatikát, szfragisztikát, genealógiát, valamint a magyar családok történetének okleveles alapon való művelését tűzné ki céljául”. A folyóirat szükségességét elnöki beköszöntőjében azzal indokolta báró Radvánszky Béla, hogy a történelem társtudományai közül „eddigelé csak a szfragisztikának volt tér engedve. A heraldika, diplomatika és genealógia folytatólagos művelése megfelelő szakfolyóirat felében akadályokra talált. Pedig csak ha ez utóbbit vesszük is tekintetbe, történetírásunk feladatai közé kell hogy soroljuk az egyes családok történetének és származásának tisztázását, ... sőt a történelmi geográfia megírása is csak a családok birtokviszonyainak tisztázása után lehetséges.”<sup>2</sup> Az első közgyűlés utáni zárt ülésen döntöttek arról, hogy a folyóirat címerének, tartalmának, irányának megfogalmazására, továbbá a társaság ügyrendjének elkészítésére az elnökségből, a folyóirat szerkesztőségéből és a jegyzőből álló bizottság alakul, mely javaslatát a következő közgyűlésre elkészíti.

Az 1883. április 28-án tartott közgyűlés a folyóirat nevére tett javaslatot nem fogadta el, helyette a helyszínen felvetett *Turul* cím mellett döntött. A fennmaradt iratok alapján nem követhető nyomon a névmeghatározás körül kialakult vita. Az egyértelmű, hogy a szakbizottság nem kívánta az osztrák társlap (az *Adler*) elnevezésének analógiájára kialakítani a magyar szakfolyóirat nevét, a turul szimbólum tudományos megalapozottságát sokan vitatták. A folyóiratra vonatkozó további rendelkezések a társaság ügyrendjében kerültek meghatározásra:

1 Magyar Országos Levéltár (= MOL) P 1483–4. t. Jegyzőkönyvek 1883.

2 A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság megalakulása. Turul (= T) 1883. 52–53. – A korabeli szövegeket a mai helyesírási szabályoknak megfelelően közöljük.

„2. A Turul című folyóirat terjedelme egyelőre évenként húsz ívben, s alakja negyed-  
rétben állapítottatik meg. Február, június, október és december hónapokban jelenik meg egy-  
egy füzet.

3. A folyóirat tartalma: 1. Az egyes magyar családok története és leszármazási rendje, 2. Címertani értekezések, 3. Címerek és címerlevelek közlése, színnyomatú vagy egyszerű körvo-  
nalas hasonmásokban, 4. Műemlékeken vagy sírköveken előforduló címerek és különösen ge-  
nealogikus adatokat tartalmazó feliratok közlése és ismertetése, 5. Oklevéltani értekezések, 6.  
Érdekes oklevelek hasonmásban, 7. Pecséttani cikkek, 8. Régi pecsétek hű metszetekben, ma-  
gyarázó szöveggel, 9. Hatóságok és testületek címerei, 10. Magyarországi, főként ismeretlen  
érmék, amennyiben veretükön címer fordulna elő, 11. A családi érmék rajzai, 12. Hazai levél-  
tárak ismertetése s ezekkel összefüggő kérdések, 13. Az említett szakokba vágó hazai és kül-  
földi munkák ismertetése és bírálata, 14. Ugyanezen szakokba vágó kérdések és feleletek, 15.  
Történet-szakirodalmi mozgalmak és hírek. ...

5. A társaság címere a II. Endre király aranybulláján előjövő nyolcpólyás magyar címer  
háromszögű pajzsos.”<sup>3</sup>

A folyóirat szerkesztése a következő évtizedekben ezeken az alapelveken nyugodott. Az  
első korszak (1950-ig) szerkesztői az említett két tudós mellett Schönherr Gyula, Varjú Ele-  
mér, Áldásy Antal, Holub József, Czobor Aladár és Bottló Béla voltak. A folyóirat vállalt  
szakterületei közül mindvégig a családtörténet kapta a legnagyobb teret, a többi területen bi-  
zonyos egyensúlyi mozgás figyelhető meg a szerkesztők személyéhez kötődve. Fejérvapataky  
László 17 évig állt a folyóirat élén, munkássága idején nagyobb hangsúlyt kapott a diplomati-  
ka oly módon, hogy a címertan, pecséttan és családtörténet művelése is többségében eredeti  
oklevelek forrásközléséhez kötődött. Áldásy Antal 23 évig tartó szerkesztői tevékenysége ide-  
jén a forráspublikációk száma csökkent, az elméleti, feldolgozó tanulmányok száma nőtt. A  
segéd tudományok magyarországi művelésének megalapozói szinte kivétel nélkül a Turul ál-  
landó munkatársai közé tartoztak, csak néhány nevet említve: Csánki Dezső, Csorna József,  
Bárczay Oszkár, Kumorovitz L. Bernát, Nagy Iván, Nyáry Albert, Schönherr Gyula,  
Szentpétery Imre, Thaly Kálmán, Wertner Mór.

Visszatérve a folyóirat gerincét adó családtörténeti tanulmányokra, szólni kell arról,  
hogy az elsősorban egy-egy családi levéltár középkori okleveleit feldolgozó családtörténeti ta-  
nulmányok rendkívül gazdag névanyaga máig sem teljesen kiaknázott forrása a tárgyalt család  
vonzáskörébe került családok történetének forrásaként. A folyóiratban megjelent családtörté-  
neti tanulmányokra jellemző, hogy a feltárt források lehetőség szerinti teljes hely- és személy-  
névanyagát rögzítették. Ez a tény napjainkban felértékelődik azáltal, hogy a mai családtörté-  
nészek többsége nem otthonos a latin nyelvben, így számukra e források különös  
jelentőséggel bírnak. A folyóirathoz készült névmutató – apróbb pontatlanságaitól eltekintve  
– az 1936-ig megjelent füzetek névanyagában segít eligazodni.

A címertan terén a címertan elméleti kérdéseivel foglalkozó cikkek mellett, közgyűjte-  
ményekben és magánkézben lévő címereslevelek közlésére helyeztek nagy súlyt. Ez utóbbinak  
szomorú jelentőséget ad az a tény, hogy a két világháborúban számos címereslevél pusztult el,  
majd az 1950-es években szintén nagyszámú magánkézben lévő oklevélnek veszett nyoma. A  
pecséttani és éremtani forrásközlések hasonlóképpen az alap kutatás terén értek el jelentős si-  
kereket, a korai pecséthasználat megörökítésével a könnyen pusztuló gyűrűs pecsétek rajzola-  
tai nemes szakemberek tolmácsolásában maradtak fenn az utókor számára.

3 A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság választmányi ülése f. évi április hó 28-án. T 1883.  
53–54.

A Turul megindulása után röviddel került sor az államcímer rendezésére, melyhez a Társaság szakvéleményét kérték. Ekkor, majd az 1915. évi címerrendezéskor tanulmányok sora jelent meg a címer és elemeinek történetéről, s e tanulmányok az 1989. évi címerrendezési folyamatban is alapvető forrásul szolgáltak a szakvéleményt készítőik számára.

A II. világháborúig a folyóirat hasábjain – elsősorban a családtörténet témakörében – az „amatőr” és a hivatásos írók egyaránt helyet kaptak, az 1944–1946-os és az 1947–1950-es összevont számokban már csak történészek cikkei jelentek meg. A gazdasági világválság és a II. világháború egyaránt megtorpanást jelentett a lap életében, összevont számok kiadására korlátozta a szerkesztőséget. Az 1945 után lassan meginduló tudományos életben a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság is folytatta tevékenységét, bár közgyűlése kikerült korábbi színteréről, a *Tudományos Akadémiáról*, az *Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Történeti Intézetébe* került, az igazgatótanács megtizedelt tagjai mindent megtettek a működőképesség fenntartása érdekében. Az akarat azonban nem tudott minden akadályt legyőzni. Részlet az 1951. február 27-én tartott közgyűlési jegyzőkönyvből:<sup>4</sup>

„Dr. Váczy Péter, egy. ny. r. tanár, a Társaság alelnöke megnyitja az ülést, üdvözlí a megjelenteket és a jegyzőkönyv vezetésére felkéri dr. Györfly György és dr. Szilágyi László tagokat. Ezután megemlékezik az 1950. évi július hó folyamán elhunyt dr. Szentpétery Imréről, a Társaság elnökéről, méltatja majdnem két évtizedes elnöki munkássága alatt a Társaság felvirágzása terén elért és tudományos életben megbecsült érdemeit és javasolja az elhunyt elnök érdemeinek jegyzőkönyvben való megörökítését.”<sup>5</sup>

A közgyűlés elnöke a javaslatát elfogadja.

Dr. Bottló Béla,<sup>6</sup> a Társaság titkára titkári beszámolójában bejelenti, hogy megjelent a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közölnyének utolsó száma, ismerteti a kiadással kapcsolatos költségeket és a folyóiratban megjelent cikkeket. (Ezután ismerteti a Társaság pénzügyi helyzetét, a tagdíjak befolyásának megszűnését, a régi címe, illetve neve nélkül, mert a Népművelésügyi Minisztérium a folyóirat régi címén, amely Turul volt, a megjelenést nem engedélyezte.) Közölte ezután a titkár azt, hogy a Társaság eddigi pénztárosa, Nagy István, Magyar Nemzeti Múzeum, gazdasági igazgató, miután megvált állásától, megvált a Társaságban viselt pénztárosi tisztétől is és a pénztárat ... átadta a titkárnak. ... A különböző kezelési költségek levonása után felvette az egész 6644,30 Ft-t, kifizette az Egyetemi Nyomdánál levő nyomdaköltséget, az írói tiszteletdíjat stb., úgyhogy jelenleg a Társaságnak nincs semmi pénze. ...

Az elnök ezután bejelenti, hogy mivel a Társaságnak semmi vagyona nincsen és támogatás sem valószínű, javasolja a Társaság feloszlását azzal, hogy a Társaság folyóiratának raktári példányait adja át a Magyar Országos Levéltárnak. ...

Az alelnök ezután a közgyűlést bezárta.”

Amennyire szűkszavú volt az alakuló közgyűlés jegyzőkönyve, oly rövid a működés szüneteltetését kimondó határozat is. Az utóbbihoz egy megjegyzést kell fűznöm: utalás történik a jegyzőkönyvben arra, hogy a folyóirat megjelenését a Turul címmel nem engedélyezték. Ennek magyarázata az, hogy a Turul Szövetség és a folyóirat között a kultúrpolitika vezetői párhuzamot vontak, s bár Bottló Bélának sikerült e félreértést eloszlatni, így a lap megjelenését engedélyeztetni, de cím használatát a minisztérium mégsem engedélyezte. Az ötvenes évek-

4 MOL P 1483–4. t. Jegyzőkönyvek 1950.

5 A hevenyészetten gépelt jegyzőkönyv itt, és a későbbiek során, több helyen javított, a javítás nem minden esetben eredményezett nyelvtanilag helyes mondatot.

6 Levéltáros, a MOL dolgozója, a Turul szerkesztője.

ben nemcsak a folyóirat példányai húzódtak meg csendben a Bécsi kapu téri épület padlásán, de a családtörténet, heraldika és pecséttan művelői is hallgatásra ítéltettek. A teljes hallgatás azonban csak időleges volt. A művészettörténetbe ágyazva, ha csak érintőleg is, de helyet kapott egy-egy heraldikai és pecsétani kérdés, hasonlóképpen a pecsétek ismertetése is e területre került át. A családtörténet elsősorban levéltári anyagok rendezése során az iratokról szóló ismertetések során publikálhatott új adatokat néhány monográfia szűkszávú családtörténeti összefoglalása mellett. A politika ellenszenvét és a publikáció hiányát leginkább a heraldika tudománya „szenvedte meg”. Művelői kihaltak, használata tiltva volt, korábban a mindennapok részét képező címer egy felnövekvő generáció számára elvesztette erkölcsi tartalmát és esztétikai hatását.

A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság születésének századik évfordulóján ismét működni kezdett, de akkor még a folyóirat újjáélesztésének szándéka nem volt elegendő a lap kiadásához. Dr. Vajay Szabolcs, a *Genealógiai és Heraldikai Társaságok Nemzetközi Szövetségének* tiszteletbeli elnöke külföldön élő magyarok körében szervezett támogatókat ahhoz, hogy egy 1951–1992-es füzet kiadásával a hazai tudományos életet a szakfolyóirat feltámasztásával aktivizálja és az ingyenesen szétküldött példányokkal a további kiadáshoz előfizetőket toborozhasson. Kétéves erőfeszítés után az akciói siker koronázta, megjelent a Turul, mint a *Magyar Történelmi Társulat*, a *Magyar Országos Levéltár* és a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye, a felsorolt intézmények erkölcsi támogatását élvezve. A Magyar Országos Levéltárban szerkesztett folyóirat, bár folyamatos anyagi gondokkal küzdve, a korábbi célkitűzéseket követve, formájában és kivitelében a hagyományt tisztelve, tartalmában a 20. század végének igényeihez alkalmazkodva hatodik éve áll a segéd tudományok művelőinek rendelkezésére tudományos cikkek publikációs fórumaként.

## Tallózás a folyóirat utolsó öt évében megjelent cikkek között

Az 1951–1992-es összevont kötet formájában változatlan maradt, szerkezetében némileg módosult. Továbbra is az *Értekezések és önálló cikkek* címet viselő rész alkotja az egyes füzetek gerincét. A rovat a folyóirat profiljába tartozó, új kutatási eredményeket tartalmazó tanulmányoknak ad teret. Az említett első új számban jelent meg Borsa Ivánnak a szigeti Antimus család történetét bemutató 3 részes tanulmányának első része.<sup>7</sup> A középkori oklevelek első említésétől követi nyomon a család genealógiáját, bemutatva a család névadójának, Antimusnak származását, majd fia, György, továbbá unokája, János mester, alnádor pályafutását. A harmadik rész az alnádor két fiának életútján keresztül a család ifjabb ágának 15. századi politikai pályafutását mutatja be. Ifjabb János négy fia még apjuk életében elhunyt, a birtokok leánya, Ilona révén enyingi Török Ambrus kezébe kerültek, így az Antimus által épített Szigetvár is, s ezzel az Antimus család 250 éves közszerelés után gyorsan feledésbe merült.

Szintén 1992-ben indult útjára Kóczy T. Lászlónak a lengyel–magyar genealógiai kapcsolatokat elemző tanulmánya, amely nemcsak néhány, a lengyel heraldikában megjelenő magyar családot és címert mutat be, de betekintést nyújt a magyar gyakorlattól lényegesen eltérő lengyel heraldikai gyakorlatba is. A cikk három részletben került közlésre, gazdag képanyaggal illusztrálva és a lengyel heraldikai kutatások szempontjából nélkülözhetetlen

<sup>7</sup> Borsa Iván: Az Antimus család. I–III. T 1951–1992. 3–12., 1993. 1–2. f. 1–11., 1993. 3. f. 1–16.

módszertani ismereteket közölve.<sup>8</sup> A tanulmány harmadik részét egy bibliográfia és egy névmutató egészíti ki, amely segít eligazodni a lengyel genealógiai és heraldikai szakirodalomban.

Pekár Zsuzsa több évtizedes kutatómunkájának eredményeként ez idáig a Turul hasábjain több összefoglalása jelent meg. Az 1993/3. számban a 19. században a svájci Winterthurból Magyarországra bevándorolt Haggemacher család történetével ismertette meg a folyóirat olvasóit.<sup>9</sup> A 15. századig anyakönyvi adatokkal végigkísért családja mellett a család különböző iparos-polgár ágainak történetét, a magyar társadalomba való beilleszkedését vizsgálja. A tanulmány 2. része a magyar malomiparban, majd sörgyártásban jelentős szerepet játszó Haggemacher fivérek és a rokon Dreher család társadalmi, gazdasági szerepével ismerteti meg. A befejező rész elvezet a család ma élő tagjaiig. A cikksorozat illusztrációval kísérvé mutatja be a Svájcból származó iparos-jelből kialakuló címet, és ezzel párhuzamosan a gazdasági életben vezető szerepet játszó pesti nagypolgári család és a magyar arisztokrácia Horthy-korszakban is tartó társadalmi rivalizálását.

Itt kell említést tenni a Döring Józsefről készült tanulmányról, mely a Turul egy későbbi számában jelent meg Pekár Zsuzsa tollából.<sup>10</sup> A tanulmány forrásai között jelentős szerepet kapott a társadalmi háttér megajzolásakor a szerző dédanyjának, Pscherer Miklósne sz. Rigler Josephine naplója. A fiatalon özvegyen maradt asszony második férje Döring, aki mint pesti kiskereskedő kezdte pályáját és az akkoriban fővárossá szerveződő Pest egyik legvagyonosabb embere, telek- és házspekulációkkal foglalkozó nagykereskedő és háztulajdonos lett. Döring idősebb korában Bogáton földbirtokot is vásárolt, életvitele ekkorra már teljesen a vármegye mágnásaiéval azonosult. Halála után vagyona nevelt gyermekeire szállt, neve azonban törlődött a család emlékezetéből, felesége ismét első férje nevét használta, birtokai az egyetlen Pscherer fiú kezébe kerültek, a birtokot vevőre még a telekkönyvi lapok sem utalnak.

Pekár Zsuzsa cikkeit ismertette még egy tanulmányára szeretném felhívni a figyelmet, az 1996-ban megjelent, *A román kori sellő megjelenése a középkori heraldikában és ikonográfiában* című cikkre.<sup>11</sup> A szerző a halfarkú sellő középkori tárgyakon és címereken történt ábrázolásának eredetét, a szimbólum tartalmát mutatja be. A motívum ókori ábrázolásából kiindulva vizsgálja fel a pogány eszmevilág e motívumának a keresztény gondolkörbe történő beépítésének útját, elsősorban Hildegard de Bingen 12. századi látomásainak lejegyzésére támaszkodva. A tanulmányt gazdag heraldikai anyag támasztja alá.

Nagybákay Antal Zelmos saját családját, a Rickl kereskedőcsalád történetét írta le.<sup>12</sup> A Hürnből (Alsó-Ausztria) a 18. század közepén hazánkba telepedett József Antal fűszer- és anyagkereskedő szorgalmas munkával alapozta meg a családjá vagyonát és jó hírét. 1781-ben pesti polgárjogot nyert, és pesti üzlete mellett idővel Debrecenben, Kolozsvárott és Kecskeméten is fiókiüzletet nyitott. 1896-ban bélyei előnévvel magyar nemességet nyertek. A család egyik tagját 1936-ban anyai nagybátyja örökbe fogadta, azóta Nagybákay néven szerepelnek.

8 Kóczy T. László: Magyar–lengyel genealógiai kapcsolatok. I–III. T 1951–1992. 27–30., 1993. 1–2. f. 11–16., 1993. 3. f. 16–21.

9 Pekár Zsuzsa: A Magyarországra bevándorolt Haggemacher család. T 1993. 3. f. 21–25.; *Üő*: Haggemacherek Magyarországon. T 1994. 35–41., 83–94.

10 Pekár Zsuzsa: Döring József, polgárok, nemesek, főurak és címerek háttérében. T 1997. 94–106.

11 T 1996. 78–102.

12 Nagybákay Antal Zelmos: Egy kereskedő (polgár) család rövid története és leszármazása. T 1997. 81–93.

Speciális családtörténeti sorozat Kapronczay Károly tanulmányának eddig megjelent első két része, a 17–20. századi magyarországi orvosdinasztiákról.<sup>13</sup> Ez idáig a Korányi, Bene, Lenhossék, Lumnitzer, Nékám, Ángyán, valamint a Szentgyörgyi és Szentágotai családot mutatta be. A sorozat harmadik része, a 15–17. századi orvosdinasztiák bemutatása, a közeljövőben jelenik meg. Az egyes családok tagjainak leszármazása mellett közéleti és szakmai tevékenységét ismerteti a szerző, lehetőség szerint a család címerét, címeradományát is bemutatva.

A folyóirat hasábjain további számos, lényeges és köztörténeti szempontból jelentős új családtörténeti adatot tartalmazó cikk jelent meg Berényi László, Fazekas István, Feketekuthy László, Mészáros Kálmán, Reisz T. Csaba, Sipos Ferenc, Szluha Márton tollából. Pandula Attila és Rainer Pál több olyan cikkel képviseltette magát az eddigi számokban, melyek egy-egy használati tárgyon vagy képen szereplő címer, illetve rendjel alapján azonosítják a tárgy tulajdonosát, vagy az ábrázolt személyt. A családtörténeti cikkek jelentős része címer- és heraldikai vonatkozást is tartalmaz. Két heraldikai témájú cikket szeretnék kiemelni. Az egyik Somogy megye városainak ma hatályos címereit és a címerhasználatra alkotott rendeletek megfelelő részeit idézi. Deák Varga József cikke közli mind a 14 település címerének heraldikai rajzát, a kritikai észrevételekre azonban csak utal.<sup>14</sup> Rácz György *Az Akos nemzetség címere* című tanulmánya a nemzetség tagjainak valamennyi fellelhető pecsétjét elemezve ismerteti a címermotívumok 12–14. századi alakulását.<sup>15</sup> A tanulmányt a nemzetség 34 pecsétjének katalógus rendszerű leírása egészíti ki, továbbá 19 pecsét fényképe illusztrálja.

Az 1993/3. füzetben Dan Cernovodeanu írt ismertetést a román heraldikai, genealógiai és pecsét-tudományos munka 1940–1990 közötti időszakáról és a román Akadémia e területtel foglalkozó szakbizottságának tevékenységéről.<sup>16</sup> A bizottság 1940–1944 közötti eredményes és aktív tevékenysége után 1964-ig betiltották a heraldika művelését Romániában is. A nyitás és az újjáéledés 1963-ban történt, amikor felfedezve, hogy a Szovjetunióban engedélyezett a címerhasználat, Romániában sem tekintették a továbbiakban szocialistaellenesnek a címerhasználatot. A címeralkotók jó szándéka azonban nem volt elegendő szabályos címerek alkotására, a szabályok felejtése a Bizottság által kialakított 86 címerre rányomta bélyegét. A szerző reményét fejezte ki, hogy e hibák a jövőben korrigálásra kerülnek.

A magyar segéd tudományok művelésének történetét Bertényi Iván mutatta be az 1993/4. és 1994/1–2. füzetben megjelent munkájában.<sup>17</sup> A tárgyalt időszak 1951–1991, azaz a Turul megjelenése szünetelésének ideje. A tanulmány röviden áttekinti a segéd tudományok tárgyalt időszakbeli történetét, majd segéd tudományonként haladva a legfontosabb megjelent szakirodalmi munkákat ismerteti. A szerző a felsorolásnál elsősorban az önállóan megjelent tanulmányokat vette figyelembe, a folyóiratokban megjelent cikkeket a teljesség lehetősége és ebből eredően igénye nélkül tekintette át.

A társadalomtörténeti tanulmányok közül Kállay István, Zsoldos Attila és egy egyetemista kutatócsoport, név szerint Horváth Sándor, Majtényi György és Tóth Eszter Zsófia cikket emelném ki.

13 Kapronczay Károly: Orvosdinasztiák. I–II. T 1997. 1–4., 70–80.

14 Deák Varga József: Somogy megye város címerai. T 1994. 75–82.

15 T 1995. 11–34.

16 Dan Cernovodeanu: Fél évszázados genealógiai és heraldikai kutatás Romániában, 1940–1990. T 1993. 3. f. 28–31.

17 Bertényi Iván: A történeti segéd tudományok fejlődése Magyarországon 1951–1991 között. I–II. T 1993. 4. f. 3–14., 1994. 1–11.

Kállay István *A vezető-elit családi kapcsolatai Mária Terézia korában* című tanulmánya a török kiűzése utáni társadalmi átrendeződés és az annak eredményeként létrejövő új vezető réteg stabilizációjának hátterét mutatja be.<sup>18</sup> Zsoldos Attila tanulmánya a nemzetség fogalmát elemzi a középkorban a várjobbágság körében.<sup>19</sup> Cikkében okleveles adatok sorával egészíti ki, illetve korrigálja Karácsonyi János *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig* című munkáját. A tanulmány az elméleti kérdések mellett bemutatja a bajkai várjobbágy-nemzetség genealógiáját. Horváth Sándor és szerzőtársai a sztahanovista mozgalom és a sztahanovista jelvény adományozásának rendszerét, társadalmi hátterét, társadalmi megítélését s az ehhez kötődő társadalmi elvárásokat mutatják be a jelvények ismertetése mellett.<sup>20</sup>

Hivataltörténeti fehér foltot szüntetett meg Kóta Péter a *Címerinspektori hivatal a XVIII. században* című tanulmánya,<sup>21</sup> melyben diplomatikai elemzés alapján mutatja be az 1686 után újjászervezett magyar közigazgatásban e speciális hivatal működését. Balló István a hiteleshelyek kialakulásának kezdetei időszakából e köztisztület tevékenységi körét vizsgálja hivataltörténeti és levéltár-történeti szempontból.<sup>22</sup>

Említettem, hogy gyakran kap teret a folyóirat hasábjain olyan rövid cikk, mely valamely segédtudomány segítségével oldja meg egy másik terület identifikálási kérdését. E témakörben külön kell említenünk Csapodi Csaba *A heraldika és a kodikológia kapcsolata* című tanulmányát, mely számos példával illusztrálja mutatja be a heraldika kutatási eredményeinek hasznosítását a kódexek korának, tulajdonosának, esetleg készítőjének személyét illetően.<sup>23</sup> A módszertani cikk a heraldika és más tudományágak együttműködése szempontjából is figyelemre méltó.

A folyóiratban a tanulmányokat hagyományosan a *Kisebb rovatok* követi. Itt kerül sor egy-egy címereslevél forrásközlésként való bemutatására, vagy ismertetésekre, a segédtudományok területét érintő kiállítások vagy konferenciák ismertetésére. A rovat egyik, évente jelentkező sorozata a Magyar Országos Levéltár címereslevél-gyűjteményének bemutatása. Esetenként 10–10 oklevél annotálása és heraldikai rajza szerepel a folyóiratban. Ehhez kötődik néhány facsimile, mely a gyűjtemények legszebb darabjainak címerképét mutatja be külön táblán (pl. Drágffy, 1507; Alpári, 1512; Suskowyth, 1592; Baksai, 1609; Pacher, 1702). E rovatban kapnak helyet azok a rövid cikkek, melyek korábban megjelent családtörténeti, heraldikai cikkek, tanulmányok, könyvek adataihoz szolgálnak újabb kutatási eredményekkel kiegészítést, pontosítást, esetleg helyesbítést.

A Turul hagyományaihoz és köteletségéhez tartozik az is, hogy a szakterületen megjelent kiadványokat ismertesse. Bár igen sok kiadvány ismertetésére került sor ez idáig, sajnos a szerzők nem mindig küldik meg műveiket a szerkesztőségnek, vagy nem kérnek fel ismertetésre kollégát, így jelentős munkák maradnak látókörön kívül, illetve ismertetés nélkül.

Minden számot hazai és nemzetközi hírek közlése és német, valamint angol nyelvű összefoglaló zár.

A folyóirat utolsó öt évének minden cikke természetesen itt nem kerülhetett ismertetésre, a válogatás nem értékítéletet takar. Az azonban ebből is kitűnik, hogy a családtörténeti

18 T 1951–1992. 18–26.

19 Zsoldos Attila: Nemzetség és várjobbágság. (Megjegyzések a várjobbágy-nemzetségek számának kérdéséhez.) T 1993. 4. f. 15–25.

20 Horváth Sándor–Majtényi György–Tóth Eszter Zsófia: A magyarországi élmunkás- és sztahanovista kitüntetés. T 1997. 29–42.

21 T 1996. 28–34.

22 Balló István: A hiteleshelyek néhány kérdése hazánk okleveles gyakorlatában (XIII–XIV. század). T 1994. 117–123.

23 T 1995. 71–77.

cikkek száma túlsúlyban van, a heraldikai elméleti tanulmányok pedig teljesen hiányoznak. Míg örülünk annak, hogy, ha lassan is, de születnek új kutatási eredmények a segédtudományok széles skáláján, a hatalmas lendületet vett címeralkotási folyamat nélkülözi a szakmai elméleti érdeklődést, a szakterületet pozitíven befolyásoló, előrevivő szakmai vitát. A folyóirat újraindításánál az egyik cél éppen az volt, hogy a heraldikai tárgyú publikációknak teret biztosítsanak. Heraldikai tárgyú cikkek – családtörténethez kötöttek és a nélkül – jelentek meg az elmúlt években, a szerkesztőség azonban fontos feladatának tekinti, hogy többet tehessen a Magyarországot is minősítő heraldikai gyakorlat színvonalának jelentős emelése érdekében.